

Галина Дутчак

доцент кафедри публічного управління та публічної служби,
НАДУ при Президентіві України, к.і.н.

ЖІСКАРДІЗМ: СУТНІСТЬ ПОЛІТИКИ ЕКС-ПРЕЗИДЕНТА ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В. ЖІСКАР Д'ЕСТЕНА

У статті досліджено організацію і підготовку до візиту екс-президента В. Жіскар д'Естена в Київ, у 1975 р. Охарактеризовано підбір культурної програми під час перебування високих гостей у столиці Української РСР. Проаналізовано промови Голови Верховної Ради Української РСР І. С. Грушецького і В. Жіскар д'Естена під час офіційного сніданку. Проаналізовано праці В. Жіскар д'Естена, які присвячені державному управлінню. Сформульовані висновки та пропозиції щодо необхідності покращення державного співробітництва України і Французької Республіки.

Ключові слова: Французька Республіка, Українська РСР, міждержавне співробітництво, Київ, протокол, культура, переговори, управління.

Galyna Dutchak

Associate Professor of the Public Administration and Service Department,
the NAPA under the President of Ukraine, PhD in Historical Sciences

GISCARDISM: THE RATIO OF POLICY OF THE FORMER PRESIDENT OF THE FRENCH REPUBLIC V. GISCARD D'ESTAING

To our opinion, the work of P.Avril «The Government of France» remains relevant, which analyzes the problems of public administration in France, relevant for Ukraine. As P.Avril pointed out, it is necessary that a certain state organization provide a link between the authorities and citizens at the national level. However, this problem is still unresolved.

At present, for Ukraine, the actual thoughts of V.Giscard d'Estaing are relevant, since he himself sought to assume the role of a rival and ideologue of a nation.

The study of V.Giscard d'Estaing and the Ukrainian issue of domestic science paid little attention. In the scholarly works of the French scholars Maurice Duverger, Pierre Mendus France, T.Terenzi, P.Dabesier, J.Batorelier, T.Pfisterer, the attention was paid to the style and methods of V.Giscard d'Estaing management. Considerable attention of this problem is paid by Russian scientists D. Shmelev and A. Borsukova. Against the backdrop of a large number of scientific materials about V.Giscard d'Estaing, until now, the strongest research by G.Moyseev remains and that they have no equal in breadth of thought.

The analysis of these publications shows that the question of V.Giscard d'Estaing stay in Kyiv in 1975 was not the subject of a separate study.

The purpose of the paper is to study the friendly visit of V.Giscard d'Estaing to Kyiv in 1975. To achieve this goal, the following tasks need to be solved: 1) to define the goals and objectives of the visit of V.Giscard d'Estaing to the capital of the Ukrainian SSR; 2) to analyze the features of the state protocol of the Soviet era; 3) to characterize the state activity of V.Giscard d'Estaing.

As a politician, V. Giscard Esten received recognition in the «years of de Gaulle» during the «Pompidou» years. V.Giscard d'Estaing was first elected to parliament in 1956, and in 1959, having acquired the reputation of a good financial expert, he became a member of the government of Ch. de Gaulle.

The mass media of Ukraine from October 17, 1975 reported that in the capital of Soviet Ukraine arrived President of the French Republic Valery Giscard d'Estaing, who was in the USSR at the invitation of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR and the Soviet government with an official visit.

A telegram from Moscow on September 30, 1975 was sent the document to the Deputy Minister of Foreign Affairs of the Ukrainian SSR V.A.Kravets: This document was completely marked by the day of the visit (October 16 (Thursday)) of the President of the French Republic. In particular, it was noted that the President will arrive in Kyiv (Boryspil airport) at 10.40. The leaders of the Ukrainian SSR must meet. In the offer was indicated on such detail and instead of an honor guard - entry to the residence by cars. The document also stated that the meeting of the President of the Republic with the Chairman of the Presidium of the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR would take place in the building of the Verkhovna Rada or the Council of Ministers and continue for approximately two hours, from 13.45. to 16. 00. Breakfast was offered in honor of the President of the Republic and Mrs. Giscard d'Estaing in the Mariinsky Palace; for breakfast, the presence of about 80 people was offered.

If analyze the «Program of the official visit to the USSR of their Excellency Mr. Valery Giscard d'Estaing, the President of the French Republic, and Mrs. Giscard d'Estaing», it is more solemn and businesslike in terms of the state protocol.

If analyze the program of the official reception of V.Giscard d'Estaing in Moscow, then there was no mention of a meeting with L.I.Brezhnev, but in reality all negotiations took place in the presence of L.I.Brezhnev, the first secretary of the Communist Party of the USSR.

The book «French Democracy», written in 1976, as an alternative to the modern program of the left forces proposing a socialist conception of the development of French society, is important for the characterization of socio-political views of V.Giscard d'Estaing, this work is based on an analysis of two foundations of France's contemporary : socio-economic and

political, termed «pluralism». This book still remains a valuable source for understanding the essence of Giscard's policy. Ukraine and Russia are closely linked both geographically and historically, so sooner or later we will have to establish good-neighbourly relations. It should be remembered that the French Republic has been a strategic partner of Russia for centuries. Russia's presence has always been in the history of state cooperation between Ukraine and France. The same should be guided by the principles of the famous British statesman Palmerstone «in Britain there are no permanent friends or allies, but there are only permanent interests».

Key words: French Republic, Ukraine, state cooperation, V.Giscard d'Estaing, V.Shcherbytsky, Kyiv, protocol, national culture, negotiations.

Постановка проблеми

Французька Республіка є членом дуже обмеженого кола держав, які здатні приймати рішення світового масштабу і, згодом, може стати центральною державою Європи. І в контексті сучасних глобалізаційних процесів і реального блокування України іншими державами Французька Республіка, вважаємо, й надалі буде підтримувати Україну в європейських організаціях.

На даний час у резиденції президента Французької Республіки заявили, що Еммануель Макрон назвав реалізацію Мінських угод такою, що зайшла у безвихідь, і підкреслив необхідність ужиття конкретних заходів з деескалації конфлікту і полегшення страждань народу, припинення вогню і негайного здійснення гуманітарних заходів, запропонованих Францією і Німеччиною.

На травень 2018 р. заплановано приїзд Еммануеля Макрона на міжнародний економічний форум до Санкт-Петербурга. На зустрічі планується обговорення низки важливих питань у тому числі й тих, що стосуються України.

Як бачимо у міждержавному співробітництві між Україною і Французькою Республікою завжди присутня Росія. Державні візити президентів Французької Республіки: Ш. де Голля, В. Жіскар д'Естена, Ф. Міттерана починалися із Москви, потім обов'язково один-два дні у Києві, потім знову відліт у Москву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз останніх досліджень і публікацій У наукових роботах французьких учених М. Дюверже, М. Мендес-Франс, Т. Терензі, П. Дабезьє, Ж. Боторельє, Т. Пфістерє акцентовано увагу на стилі та методах управління В. Жіскар д'Естена. Значна увага з означеної проблематики приділена російськими вченими Д. Шмельовим [1] і А. Борсуковою [2]. На тлі багатой кількості наукових матеріалів про В. Жіскар д'Естена до цього часу залишаються найсильнішими дослідження Г. Мойсеева [3], які не мають собі рівних за широтою думки.

Аналіз цих публікацій свідчить, що питання перебування В. Жіскар д'Естена в Києві, у 1975 р. не було предметом окремого дослідження.

Мета

Мета статті полягає у вивченні дружнього візиту В. Жіскар д'Естена в Київ у 1975 р. Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати особливості державного протоколу радянського часу і охарактеризувати державницьку діяльність В. Жіскар д'Естена.

Виклад основного матеріалу

Як політик, В. Жіскар д'Естен отримав визнання в «роки де Голля» та за часів правління Ж. Помпіду. У 1956 р. Валері Жіскар д'Естен був

уперше обраний у парламент, а у 1959 р., маючи вже репутацію доброго спеціаліста із фінансових питань, увійшов до складу уряду Ш. де Голля. З 1962 по 1974 рр. (із перервами з 1966–1969 рр.) В. Жіскар д'Естен був міністром економіки і фінансів. Він брав безпосередню участь у виробленні політичних і економічних рішень. Ліберальний план стабілізації 1963 р. є тому прикладом. Водночас перебуваючи в уряді, він створив свою політичну партію, що претендувала на створення французького ліберального напрямку і наполегливо пропагувала свою ідеологію за допомогою зібрань «Перспективи і реальність». Жіскардизм не був відкритим або створеним конкретною людиною. Він представляє доволі складну структуру, невід'ємну від особистості В. Жіскар д'Естена і його політики, від ліберальної традиції та інтелектуальних дискусій того часу. У всіх своїх виступах, на всіх етапах своєї політичної кар'єри він висловлювався за менш централістичний стиль правління, за ослаблення ролі держави в житті суспільства і за здійснення на практиці принципів плюралістичної демократії, але разом із тим сповідував терпимість, прагнення діалогу, забезпечення громадських прав і соціальних реформ.

У квітні 1974 р. несподівано помер президент Ж. Помпіду. У травні відбулися позачергові президентські вибори. Як один із кандидатів від лівих сил знову виступив Ф. Міттеран. Правляча коаліція розділилася. Від неї балатувалися два кандидати – экс-прем'єр-міністр Ж.-Ж. Шабан-Дельмас від партії ЮДР і экс-міністр фінансів В. Жіскар д'Естен від «незалежних республіканців». При цьому голісти розкололися. Близький співробітник Ж. Помпіду, молодий міністр внутрішніх справ Ж. Ширак закликав виборців голосувати не за офіційного кандидата ЮДР Ж.-Ж. Шабан-Дельмаса, а за його противника – В. Жіскар д'Естена, який, на думку Ж. Ширака, мав більше шансів на перемогу.

До передвиборчої програми В. Жіскар д'Естена входило проведення ліберальних реформ: покращення умов праці, збільшення пенсій, розширення прав жінок і молоді, скорочення терміну перебування президента у владі до п'яти років, зменшення втручання держави в економіку.

Якщо в уряді Ж. Помпіду головну роль відігравали голісти, то в уряді В. Жіскар д'Естена – «незалежні республіканці». В уряд Ж. Помпіду входило чотири «незалежні республіканці» і 19 голістів, а в уряді В. Жіскар д'Естена залишилося лише п'ять голістів.

Ставши президентом, В. Жіскар д'Естен намагався створити імідж президента як людини, близької до народу. Він з'являвся на святкових прийомах у демократичному піджаку (а не у фракту), сам водив машину, демонстрував перед журналістами гру на акордеоні, запрошував на сніданок в Елісейський палац двірни-

ків і прислугу, відвідував житла пересічних французів (у супроводі теле- і фоторепортерів). Проте все ж таки не зміг позбавитися репутації гордovitого аристократа, власника чотирьох старовинних маєтків і більше 500 га землі.

Засоби масової інформації України за 17 жовтня 1975 р. повідомляли, що в столицю Радянської України прибув Президент Французької Республіки Валері Жіскар д'Естен, який перебував у СРСР на запрошення Президії Верховної Ради СРСР і Радянського уряду з офіційним візитом.

Уперше В. Жіскар д'Естен відвідав Радянський Союз у 1964 р. Він був співголовою постійної діючої змішаної радянсько-французької комісії, брав участь у розробці заходів економічного, промислового і науково-технічного співтовариства між СРСР і Францією, підготовці низки важливих радянсько-французьких економічних угод. В. Жіскар д'Естен не раз заявляв, що співробітництво з Радянським Союзом являє собою один з основоположних елементів французької зовнішньої політики.

Це був візит-відповідь, оскільки в грудні 1974 р. у Рамбуйє відбулася робоча зустріч між Генеральним секретарем ЦК КПРС Л. І. Брежнєвим і Президентом В. Жіскар д'Естеном, яка надала нового імпульсу розвитку радянсько-французьких відносин і підтвердила сталість політики згоди і співробітництва між двома державами. Від імені Французької Республіки В. Жіскар д'Естен поставив свій підпис під заключним актом Народи з питань безпеки і співробітництва в Європі, який він розцінив як договір заради миру, що має своєю метою безпеку в Європі.

До зустрічі Президента Французької Республіки в Києві Українська сторона ретельно готувалася. Так, відповідно до Постанови ЦК КПРС від 18 вересня 1975 р. «Про заходи у зв'язку з офіційним візитом в СРСР президента Французької Республіки В. Жіскар д'Естена» ЦК Компартії України постановило:

«1. Затвердити програму перебування в м. Києві президента Французької Республіки В. Жіскар д'Естена;

2. Доручити Київським міськкому Компартії України та міськвиконкому:

а/ при зустрічі і проходах В. Жіскар д'Естена прикрасити Бориспільський аеродром і вулиці по шляху слідування до резиденції державними прапорами Франції, СРСР і УРСР та привітальними транспарантами французькою, російською та українськими мовами;

б/ організувати зустріч і проводи президента Франції на аеродромі з участю представників трудящих м. Києва (300 осіб), а також на вулицях міста по шляху слідування від аеродрому до резиденції;

[...] 4. Управлінню по іноземному туризму при Раді Міністрів УРСР розмістити французьких кореспондентів у готелі «Дніпро», забезпечити їх обслуговування, у тому числі й автотранспортом, за їх рахунок.

Організувати для іноземних журналістів робочі приміщення, обладнавши їх відповідним чином. Витрати по обладнанню робочих приміщень віднесли за рахунок резервного фонду Ради Міністрів СРСР.

5. ПАТАУ, Держтелерадіо УРСР і Держкіно УРСР забезпечити висвітлення в пресі, по радіо, телебаченню і кінохроніці перебування В. Жіскар д'Естена в м. Києві.

Опублікувати в день прибуття президента до Києва в газетах «Радянська Україна», «Правда України», «Вечірній Київ» короткі біографічні дані і фотографії В. Жіскар д'Естена.

6. Міністерству зв'язку УРСР забезпечити делегацію, а також іноземних журналістів, які супроводжують В. Жіскар д'Естена, необхідними каналами зв'язку із закордоном, уключаючи телекси.

9. Апарату Президії Верховної Ради УРСР, Управлінню справами Ради Міністрів УРСР та МЗС УРСР подати пропозиції про сувеніри В. Жіскар д'Естена з дружиною і супроводжуваним особам.

10. Витрати, пов'язані з перебування в м. Києві В. Жіскар д'Естена з дружиною і супроводжуваних осіб, уключаючи витрати по прийому французької підготовчої групи, віднести на рахунок резервного фонду Ради Міністрів СРСР» [4].

Як бачимо із офіційного документа, керівництво Радянської України ретельно готувалося до зустрічі високого гостя. Якщо проаналізувати візити офіційних високих гостей інших держав, то вони відбувалися приблизно за одним і тим сценарієм.

Телефонограмою із Москви 30 вересня 1975 р. був відправлений документ Заступнику Міністра закордонних справ Української РСР В. А. Кравцю: «Для Вашей ориентировки сообщаем Вам французский проект программы пребывания в Киеве Президента Французской Республики Валери Жискара д'Естена с супругой, переданной шефом протокола Министерства иностранных дел Франции Англесом» [5]. У цьому документі було повністю розписано день візиту (16 жовтня (четвер) президента Французької Республіки. Зокрема, зазначалося, що президент прибуде до Києва (аеродром Бориспіль) о 10.40 хв. Зустрічати повинні керівники Української РСР. У пропозиції було вказано на таку деталь: замість почесного караулу – в'їзд на машинах у резиденцію. Також у документі було зазначено, щоб зустріч президента Республіки з Головою Президії Верховної Ради УРСР проходила б у будівлі Верховної Ради або Ради Міністрів і мала тривати приблизно дві години, із 13.45 хв. до 16. 00 год. Пропонувався сніданок на честь Президента Республіки і пані Жіскар д'Естен у Маріїнському палаці; на сніданку пропонувалася присутність близько 80 осіб. «19.30 хв. Официальное посещение спектакля в театре им. Шевченко (украинский балет). Желательная продолжительность – не более 2 часов. Одежда: для мужчин – повседневный костюм, для женщин – длинное платье. Зав. Протокольным отделом МИД СССР Д. Никифоров» [6].

З деяких питань перебування Президента Франції В. Жіскар д'Естена консультувався І. Пересащенко з першим заступником Міністерства закордонних справ СРСР В. В. Кузнецовим. Після консультації в ЦК КПРС за доручення В.В. Кузнецова завідуючий Першим Європейським відділом МЗС СРСР Ю. В. Дубінін (згодом він був послом Росії у Французькій Республіці) повідомив, що зустріч керівників республік доцільно проводити у Верховній Раді, але, якщо керівництво республіки вважатиме за доцільне, то таку зустріч можна було б провести і в Раді Міністрів УРСР. Також пропонувалося, щоб із тостом на офіційному сніданку від імені Президії Верховної Ради УРСР і уряду України виступив І. С. Грушецький, «Что касается рассадки в автомаши-

нах, то главный сопровождающий из Москвы обязательно должен быть в машине, в которой будет ехать президент Франции.

Руководители республики, встречающие президента в аэропорту, рассаживаются в автомашины по их усмотрению. Однако Председатель Президиума Верховного Совета УССР должен сопровождать президента Франции в одной с ним машине.

Кроме этого, заместитель заведующего международным отделом ЦК КПСС тов. Загладев В. В. сообщил, что в Москве по трасе от аэропорта до резиденции президента Франции трудящиеся столицы будут встречать в пяти местах – всего 30 тыс. чел. В связи с этим он считает целесообразным – в Киеве французских гостей встречать в 3–5 местах» [7].

На даний час у нас може виникнути запитання, чому В. Жіскар д'Естен, президент Французької Республіки не зустрівся із першою особою радянської України – В.В.Щербицьким? Для європейських лідерів вважалося, на той час, що перший секретар ЦК КП України – це особа, яка очолює партію. А ось Голова Президії Верховної Ради УРСР – це виборна посада і на цю посаду обирає народ держави.

У документі для службового користування: «Питання, що були обговорені на Нараді у Голови Президії Верховної Ради УРСР І. С. Грушецького по виконанню постанови ЦК Компартії України «Про програму перебування в м. Києві президента Французької Республіки В. Жіскар д'Естена від 8 жовтня 1975 р.»» [8] на чотирьох сторінках тексту було розписано відповідальних за проведення вищезазначеного заходу і директивно всім розіслано. Так, зокрема, у документі зазначалося: «Організація зустрічі та проводів президента представниками трудящих міста (перевезення в аеропорт 300 осіб, їх розміщення, забезпечення прапорцями Франції, СРСР і УРСР), забезпечення букетів квітів і вручення їх гостям в порядку, передбаченому програмою (т.т. Лаврухін М. В., Циба В. М.)» [9]. У документі чітко розписувалася організація зустрічі та проводів президента та супроводжуваних осіб. Так, на І. Н. Катаргіна і М. В. Коняхіна покладалася організація руху колони автомашин від аеропорту і по маршрутах, указаних у програмі, підготовка ескорту супроводження машини президента, забезпечення порядку в аеропорту, на вулицях, містах, об'єктах показу та біля резиденцій і готелів. На М. В. Лаврухіна покладалася організація зустрічі та проводів президента трудящими міста (хутір Шевченка, Ленінградська площа, площа Слави, на вулицях Січневого повстання та Кірова) – 15 тис. осіб. Забезпечення їх прапорцями Франції, СРСР та УРСР, а також оформлення вулиць міста по шляху слідування гостей державними прапорами Франції, СРСР та УРСР, а також привітальними транспарантами.

Чітко в документі було розписано підготовку резиденції для Президента та готелів для гостей. Цікавим, як на нашу думку, було: «Забезпечення військового оркестру при покладанні вінка на могилі Невідомого солдата та виконанні державних гімнів в театрі ім. Т. Г. Шевченка; Розробка і організація виконання програм відвідання об'єктів показу: Софійський музей, театр ім. Т. Г. Шевченка (балет «Лісова пісня»). Виготовлення запрошень, лібретто (французькою, російською та українськими мовами)... Організація виготовлення друкованої продукції, пов'язаної з перебуванням Пре-

зидента Франції у Києві. Забезпечення фотографування та вручення наборів фотокарток гостям» [10].

Зазначимо, що український балет «Лісова пісня» був візитною карткою для всіх високих гостей, що відвідували Київ.

За програмою перебування в м. Києві президента Французької Республіки Валері Жіскар д'Естена з дружиною біля трапу літака гостей зустрічали В. В. Щербицький з дружиною, І. С. Грушецький з дружиною, О. П. Ляшко з дружиною, В. О. Кравець. У зустрічі також брали участь І. Д. Степаненко, Я. Я. Колотуха, Г. Ф. Яремчук, А. М. Барановський, О. К. Романовський, В. Г. Старунський, О. Ф. Федоров, М. А. Орлик, І. О. Герасимов, М. В. Лаврухін, Г. М. Менжерес, В. М. Циба та представники трудящих (300 осіб) з прапорцями Франції, СРСР і УРСР. На аеродромі вивішувалися державні прапори Франції, СРСР і УРСР та привітальні транспаранти французькою, російською і українською мовами. Дівчата мали вручити букети квітів президенту, основним супроводжуваним та жінкам із складу делегації. Навпроти вище написаного речення в документі зроблено напис «Квіти Президенту не вручалися» [11].

На нашу думку квіти не вручалися, тому що для європейських лідерів було не прийнято, щоб чоловік чоловіку дарував квіти. Згодом, у державний протокол внесли таку деталь: при зустрічі високого гостя у аеропорту зустрічають дівчата в українському вбранні з хлібом і сіллю.

О 10.50 хв. планувався від'їзд з аеропорту. На автомашині В. Жіскар д'Естена встановлювався штандарт президента та прапорці СРСР і УРСР. Їх повинен був супроводжувати ескорт мотоциклістів. По шляху слідування від аеропорту до резиденції вивішувалися державні прапори Франції, СРСР і УРСР та привітальні транспаранти французькою, російською і українськими мовами. Планувалося, що гостей вітатимуть трудящі в місцях: хутір Шевченка, Ленінградська площа, площа Слави та по вулицях Січневого повстання і Кірова до вул. Р. Люксембург (усього 15 тис. осіб).

Далі за програмою було розписано розміщення Президента з дружиною і основних супроводжуваних осіб. Головні супроводжувачі особи з Москви (М. А. Яснєв, С. В. Червоненко з дружиною) розміщувалися в особняку по вул. Кірова 24.

О «12.00 – 13.00. зустріч з т.т. Грушецьким І. С. і Ляшком О. П. в приміщенні Президії Верховної Ради УРСР. Під час бесіди т. Грушецький І. С. розповідь про структуру та діяльність Верховної Ради УРСР, а Ляшко О. П. – про розвиток економіки, науки і культури республіки. Присутні т.т. Бурмистров О. О., Розенко П. Я., Колотуха Я. Я., Барановський А. М., Кравець В. О., Циба В. М. Під час зустрічі В. Жіскар д'Естена з керівниками УРСР його дружина відвідує Київський палац піонерів та школярів. Супроводжують т.т. Грушецька Г. Є., Менжерес Г. М.» [12]. В документі від руки дописано «На зустрічі був присутній т. Щербицький В.В.». Додамо, що в газетах з офіційним повідомленням про перебування президента Французької Республіки вміщені фотографії, де Щербицький В. В. і В. Жіскар д'Естен у супроводі офіційних осіб.

З 13.30 – 15.30 планувався за програмою сніданок від імені Президії Верховної Ради і Уряду Української РСР в Маріїнському палаці, а також обмін промовами

між І.С. Грушецьким і В. Жіскар д'Естеном. Якщо вірити «Правді України» від 17 жовтня 1975 р., то в ній надрукована промова Голови Президії Верховної Ради Української РСР І. С. Грушецького. У своїй промові І. С. Грушецький привітав гостей столиці, відзначив дружні стосунки між державами, згадав Л. І. Брежнєва. На нашу думку, ось що було цікавим у виступі:

«Нам приємно відзначити, що у зовнішньоекономічних, науково-технічних, культурних зв'язках СРСР і Франції активно бере участь і Українська РСР. Можна було б навести приклади такої співпраці в сфері енергетики, дослідження космічного простору, електроніки, охорони навколишнього середовища, сільського господарства. Тісними вузлами дружби пов'язані багато українських і французьких споріднених міст.

В той же час, поза сумнівом, є ще не використані можливості. І ми виступаємо за те, щоб радянсько-французька співпраця розвивалася вглиб і вишир.

Народ Української РСР, як і усі радянські люди, гаряче схвалюють і одностайно підтримують миролюбний зовнішній курс нашої партії і держави... Ми сподіваємося, пане Президент, що Ваш візит, який проходить в умовах нових можливостей, відкритих успішним завершенням наради по безпеці і співпраці в Європі, Ваші переговори в Москві і їх результати послужать новим стимулом усебічному розвитку дружніх стосунків між нашими країнами і народами» [13].

Валері Жіскар д'Естен у своїй промові зазначив, що він радий теплій зустрічі, які і тоді, коли він у 1966 р. разом із Ш. де Голлем відвідав Київ. Подаємо уривок із промови: «Для мене, що брав участь у бойових діях в роки Другої світової війни, особливо приємно бачити, як з руїн і попелу піднялося ваше місто, які прекрасні проспекти і парки прикрашають його зараз».

Президент Французької Республіки відмітив величезні успіхи, досягнуті українським народом. Він сказав, зокрема, що Україна, яка завжди славилася як житниця країни, стала нині республікою розвинутої промисловості, великих наукових центрів. Вона може бути хорошим партнером в економічному співробітництві в системі радянсько-французьких зв'язків, що все більш розвиваються. Президент Франції висловився за подальше розширення і поглиблення зв'язків між двома країнами в науковій і культурній сферах. Кількість наукових установ і навчальних закладів, число наукових відкриттів, підкреслив високий гість, дає змогу говорити про те, що столиця України є одним із найбільших центрів науки і культури в Європі.

«Я дуже радий, що сьогодні відвідав ваше місто. На мій погляд, Київ є одним і наймолодших і енергійних міст Радянського Союзу» [14].

Знову повернемося до програми перебування В. Жіскар д'Естена в Києві. Із 16.00 планувалося покладання вінка на могилу Невідомого солдата, огляд м. Києва та його історичних пам'яток. Слід зауважити, що із програми викреслена позиція 17.00 – 18.00 – огляд Інституту надтвердих матеріалів АН УРСР. В поїзді по місту та в інститут гостей повинні були супроводжувати тт. Грушецький І. С., Гусев В. О., Кравець В. О., Циба В. М.

Увечері В. Жіскар д'Естен дивився балет «Лісова пісня» у театрі опери та балету ім. Т. Г. Шеченка. «В центральній ложі разом з В. Жіскар д'Естеном з дружиною і основними супроводжуваними його особами

знаходяться тт. Грушецький І. С. з дружиною, Ляшко О. П. з дружиною, Романовський О. К., Кравець В. О. Решта гостей з французької сторони і супроводжуючі з радянської сторони розміщуються в ложах бельєтажу, а іноземні кореспонденти – партері. Центральна ложа прикрашається державними прапорами Франції, СРСР і УРСР. Перед початком вистави виконуються державні гімни Франції, СРСР і УРСР. В театрі передбачаються буфети» [15].

Якщо проаналізувати «Програму офіційного визита в СРСР Их Превосходительства Господина Валери Жіскар д'Эстена, Президента Французской Республики, и Госпожи Жіскар д'Эстен», вона є більш урочистою і діловою з точки зору державного протоколу. У перший день перебування В. Жіскар д'Эстена у Москві, як ми бачимо за програмою, він відвідав мавзолей В. І. Леніна, поклав квіти на могилу Невідомого солдата, а з «17.00 Советско-французские переговоры (Екатерининский зал Большого Кремлевского дворца). Чай в честь госпожи Жіскар д'Эстена (Собственная половина Большого Кремлевского дворца). 19.00 – Официальный обед от имени Президиума Верховного Совета СССР и Правительства СССР (Грановитая палата Большого Кремлевского дворца)» [16].

15 жовтня за Програмою перебування В. Жіскар д'Эстена, офіційна делегація із Москви вилетіла у Тулу. Там відбувся від'їзд у Ясну Полянню і делегація відвідала музей-садибу Л. М. Толстого. Цього ж дня після обіду французькою делегацією відбулося покладання вінка до меморіальної дошки авіаполку «Нормандія-Неман». Із 16.00 знову продовження радянсько-французьких переговорів.

17 жовтня за програмою перебування високих французьких гостей було зарезервовано час для відвідання Бородіно. «13.30 – официальный завтрак от имени Их Превосходительств господина Валери Жіскар д'Эстена, Президента Французской Республики, и госпожи Жіскар д'Эстен (Посольство Франции); 15.30 – советско-французские переговоры; Госпожа Жіскар д'Эстен посещает музей древнерусского искусства им. Андрея Рублева; 16.45 – время резервируется для возможного подписания совместных советско-французских документов (Владимирский зал Большого Кремлевского дворца); 17.10 – представление Их Превосходительством господину Валери Жіскар д'Эстену, Президенту Французской Республики, и госпоже Жіскар д'Эстен глав дипломатических представительств, аккредитованных в СССР (Собственная половина Большого Кремлевского дворца). 17.30 – приём от имени Президиума Верховного Совета СССР и Правительства СССР (Георгиевский зал Большого Кремлевского дворца); 19.00 – пресс-конференция Президента Французской Республики в пресс-центре в гостинице «Интурист» (по просьбе французской стороны); 19.45 – запись выступления Президента Французской Республики по Центральному телевидению (телестудия в Останкино)» [17].

Якщо проаналізувати програму офіційного прийому В. Жіскар д'Эстена в Москві, то ніде не значалось про зустріч з Л. Брежнєвим, але в дійсності всі переговори відбувалися у присутності Л. Брежнєва – Генерального секретаря КП СРСР.

Семирічне правління В. Жіскар д'Эстена знаменувалося, як зазначає Д. М. Шемелев [18], важливими

змiнами в економічному і соціально-політичному житті Франції, як під впливом економічних потрясінь, так і в проведенні ліберального курсу президента. І нарешті, неоліберальна політика В.Жіскар д'Естена багато в чому визначила сучасний стан французького суспільства, спонукаючи еволюціонувати його морально-етичні норми. Таким чином, жіскардизм – це сучасність, що стала історією. Про нього писали, що його слухають, за ним спостерігають, ним захоплюються, він дратує і він же захоплює.

Саме в цей період були поставлені під сумнів стиль, методи і практика голлітського управління. Прийшовши до влади, В. Жіскар д'Естен протипоставив йому «нову еру у французькій політиці» – свою модерніську, ліберальну і європейстичну концепцію здійснення влади і політики. Саме це втілюється у стиль і практику «передового лібералізму» і склало основу характеру жіскардизма як сукупність внутрішньополітичних, зовнішньополітичних і соціально-економічних переконань.

Значущим для характеристики суспільно-політичних поглядів В.Жіскар д'Естена має його книга «Французька демократія» [19], написана у 1976 р., як альтернатива сучасній програмі лівих сил, що пропонували соціалістичну концепцію розвитку французького суспільства. Ця робота базується на аналізі двох основ сучасності Франції: соціально-економічної і політичної, означуваній як «плюралізм». Ця книга і до сьогодні залишається цінним джерелом для розуміння суті жіскардинської політики.

Друга робота «Двоє французів із трьох» [20] – безперечно, доповнює ідеї, викладені В. Жіскар д'Естеном, правда, уже з відтінком осмислення успіхів і невдач в роки свого правління. В умовах «соціалістичного експерименту» для забезпечення подальшого прогресу і еволюції демократії автор знову пропонує свій ліберальний вибір через єднання французів, через створення нової більшості, яке включало би «двох французів із трьох».

Згодом, освоюючи роль экс-президента, В. Жіскар д'Естен також неодноразово виступав із своїми роздумами про процеси, що відбувалися у Франції і у світі. Серед наступних його праць «Через п'ять 2000 рік» [21], що була написана напередодні президентських виборів 1995 р.; у ній аналізуються можливі орієнтації французької політики на порозі ХХІ ст., а також праця В. Жіскар д'Естена «Французи, роздуми про долю народу» [22], яка присвячена аналізу факторам сьогоденного «політичного занепаду Франції». У Москві 1990 р. вийшла книга В. Жіскар д'Естена «Власть і життя» [23]. Це дев'ять зустрічей із різними людьми: які спостереження зробив під час бесіди, як сприймав напружені моменти міжнародного і внутрішньополітичного характеру. Узагальнюючи, можна сказати, що це осмислення пройденого шляху В. Жіскар д'Естена. Він представив у книзі точно документовану версію найбільш важливих з його точки зору подій його септената.

Про В. Жіскар д'Естена написана праця «Жіскарівська демократія» Ж. -К. Птіфіса [24]. Це найбільш повне і комплексне викладення проблем, зв'язаних із жіскарівським рухом. Автор велику увагу приділяє концепції «передового лібералізму» В. Жіскар д'Естена, його теоретичній роботі «Французька демократія», а також реалізації його ідей і проектів під час президен-

ства, ставленню громадської думки до проваджуваної політики, причинам невдачі весною 1981 р. Критичне сприйняття жіскардизму, заснованого на марксистських позиціях, частково солідаризується із партійною лінією ФКП і ортодоксальними течіями ФСП висловлене в монографії «Жіскар д'Естен і ідея. Ессе про ідеологічні війни» [25].

Нині В. Жіскар д'Естен активно виступає у ЗМІ, пише книги. Звичайно, чимало уваги у своїх виступах він приділяє майбутньому України в Європі. Думки В. Жіскар д'Естена, державника і мислителя, є глибоко правдивими і дещо дискусійними, зокрема, щодо децентралізації України.

Висновки

Отже, на превеликий жаль, настала ера політиків-прагматиків, які не ведуть за собою народ, а лише намагаються задовольнити його першочергові потреби. Вони «дивляться на народ», а не ведуть народ. Проте Франція може по праву пишатися такими видатними особистостями, лідерами нації, як Наполеон, Жорж Клемансо, Шарль де Голль, Жак Ширак. На нашу думку, В. Жіскар д'Естен ввійде в історію державного управління як президент майбутнього. Його думки щодо управління державою будуть актуальними і через 50 і через 100 р.

Вагомими і актуальними для України є думки В. Жіскар д'Естена, адже він сам прагнув взяти на себе роль згуртовувача й ідеолога нації.

Серед напрямків подальших досліджень зазначеної проблематики на особливу увагу, заслуговують з нашого погляду, перспективні думки В. Жіскар д'Естена щодо децентралізації України і місця України у Європі.

Література.

1. Шемелев Д.М. Неолиберализм Валери Жискар д'Эстена. Автореф. кан.истр. наук: 07.00.03. Казань. 2001. 23 с.; Шмелев Д.М. Валери Жискар д'Эстен и жискардизм в политической жизни Франции (1974–1981). – Казань, 2004. – 236 с.
2. Борсукова А.В. Организационная структура «объединённой Европы» и Валери Жискар д'Эстена: 1962 – 2003 г. Автореф. ... канд. истор. наук. 07.00.03. Москва, 2008. 23 с.
3. Моисеев Г.Ч. Валери Жискар д'Эстен. Новый стиль правой политики // Французский ежегодник. М., 2003. С. 233–254; Валери Жискар д'Эстен и проект «передового либерального общества». *Французский либерализм в прошлом и настоящем, серия Труды исторического факультета МГУ*. Т. 20. Москва: Московский университет. 2001. С. 192–217; Валери жискар д'Эстен на посту председателя Конвента в будущем Европы. Четвертый панъевропейский семинар, Балтийский федеральный университет им. Иммануила Канта, Калининград (21–22 апреля 2014 г.). Калининград: Балтиморский федеральный университет им. Иммануила Канта, 2015. С. 108–116 с.
4. МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 11–12.
5. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 13.
6. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 14.
7. МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 10.
8. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 15.
9. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 15.
10. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 16.

11. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 7.
12. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 8.
13. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 77.
14. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 77.
15. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 9.
16. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 19.
17. ГДА МЗС України. Ф. 1, оп. 1, спр. 3043а, арк. 21.
18. Шемелев Д.М. Неолиберализм Валери Жискара д'Естена. Автореф. кан.истр. наук: 07.00.03. - Казань. 2001. – 23 с.
19. Giscard d'Estaing V. Democratie francaise. P., 1976.
20. Giscard d'Estaing V. Deux francais sur trois. P., 1984.
21. Giscard d'Estaing V. Dans cinq ans, l'an 2000. P. 1995.
22. Giscard d'Estaing V. Les Franqais, reflexions sur le destin d'un peuple. P., 2000.
23. Жискара д'Эстен. Власть и жизнь. М.: Междуна-род. Отношения. – 1990. – 320 с.
24. Petitfils J.-Ch. La Democratie giscardienne. P., 1981.
25. Giscard d'Estaing et les idees. Essai sur la guerre ideologique. P., 1980.